

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karolina Forssblad

Våldtäkt som krigsvapen i väpnade konflikter – Hur kan rättvisa skipas

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: VT 2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Introduktion	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsning	5
1.5 Perspektiv och metod	5
1.6 Forskningsläge och material	6
1.7 Disposition	7
2 VÅLDTÄKT I VÄPNADE KONFLIKTER	8
2.1 Historisk bakgrund	8
2.1.1 Nürnbergtribunalen	8
2.1.2 Tokyotribunalen	9
2.1.3 International Law Commission, ILC	10
2.1.4 Ad hoc tribunalerna, ICTY & ICTR	10
2.2 Definitionen av våldtäkt i internationell straffrätt	12
2.3 FN:s åtgärder mot våldtäkt i väpnade konflikter	14
2.4 Mindre sammanfattning av rättsutvecklingen	15
3 INTERNATIONELLA BROTTMÅLSDOMSTOLEN, ICC	17
3.1 ICC etableras	17
3.2 ICC:s jurisdiktion	17
3.3 ICC och FN:s säkerhetsråd	19
3.4 Våldtäkt som brott mot mänskligheten i ICC	20
3.5 Personligt straffansvar – Prosecutor v. Bemba	23
4 ANALYS	26

4.1	Har det rättsliga skyddet för kvinnor stärkts genom att ICC etablerades 2002?	26
4.2	Vilka åtgärder kan vidtas för att ICC ska uppnå sitt syfte att straffriheten för våldtäkter i väpnade konflikter ska minska?	28
4.3	Avslutande kommentarer	31
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	38

Summary

Rape as a weapon of war in armed conflicts is one of the history's great silences. It was not until the 1990's, through the International Criminal Tribunals for the former Yugoslavia (ICTY) and Rwanda (ICTR), that the international community explicitly recognized rape as a crime against humanity.

The International Criminal Court, ICC, was established on 1 July 2002. However, it was not until 2016 that the ICC convicted a person for using rape as a systematic strategy in war. The rapes had been committed by the soldiers who were under the person's command. Unfortunately, the Appeals Chamber of the International Criminal Court decided to acquit the person from all charges of rape as a crime against humanity.

The essay aims to analyze the legal protection of women under international law against rape in armed conflicts and whether the legal protection has developed since the ICC was established. Furthermore, the essay will give a comprehensive analysis of the requirements necessary for rape to be prosecuted as a crime against humanity. Additionally, the essay will describe the relationship between the United Nations Security Council and the ICC, in relation to rape as a crime against humanity.

This thesis will argue that women's legal protection under international law against rape in armed conflicts has developed, but it is not enough to ensure sufficient legal protection and the main challenge to reduce impunity remains. Furthermore, the thesis argues that the UN Security Council constrains the ICC from achieving its purpose of reducing impunity and preventing rape in armed conflicts.

Sammanfattning

Våldtäkter som ett krigsvapen i väpnade konflikter utgör en av historiens stora tystnader. Det var först under 1990-talet, genom de internationella krigsförbrytartribunalerna i forna Jugoslavien (ICTY) och Rwanda (ICTR), som det internationella samfundet uttryckligen erkände våldtäkt som brott mot mänskligheten.

Den Internationella brottmålsdomstolen, ICC, grundades den 1 juli 2002. Det var dock inte förrän 2016 som ICC dömde en person till personligt straffansvar för våldtäkt som begåtts av dennes soldater i samband med en väpnad konflikt. Emellertid, beslutade ICC:s överklagandeinstans att fria personen från våldtäkt som brott mot mänskligheten.

Syftet med uppsatsen är att undersöka rättsutvecklingen av kvinnors skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter samt analysera huruvida skyddet har stärkts sedan ICC etablerades. Vidare kommer uppsatsen utreda rekvisiten för våldtäkt som brott mot mänskligheten. Dessutom belyses relationen mellan FN:s säkerhetsråd och ICC i förhållande till våldtäkt som ett brott mot mänskligheten.

Uppsatsen kommer påvisa att kvinnors rättsliga skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter delvis har stärkts genom ICC, men att den viktigaste utmaningen kvarstår. Vidare visar uppsatsen att Säkerhetsrådet hämmar ICC från att uppnå målet att minska straffriheten samt förebygga och avvärja våldtäkter i väpnade konflikter.

Förkortningar

FN	Förenta nationerna
CCLN10	Control Council Law No. 10
ICC	Internationella brottmålsdomstolen
ICTY	Internationella krigsförbrytartribunalen i forna Jugoslavien
ICTR	Internationella krigsförbrytartribunalen i Rwanda
ILC	International Law Commission
IMT	Internationella militärtribunalen
IMTFE	Internationella militärtribunalen i Fjärran Östern
Romstadgan	Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen

1 Inledning

1.1 Introduktion

Våldtäkter har använts som ett systematiskt krigsvapen i decennier¹, men det var först under 1990-talet, genom ICTY och ICTR som det konstaterades att våldtäkt kunde utgöra ett brott mot mänskligheten.² Genom ICTY och ICTR ändrades det internationella samfundets *opinio juris* och våldtäkter i väpnade konflikter betraktades inte längre som en oundviklig bieffekt av krig, utan som ett krigsvapen.³

Årets rapport från FN:s generalsekreterare om konflikter relaterat sexuellt våld konstaterar att användningen av systematiska våldtäkter i samtida konflikter ökar bland terroristorganisationer och icke-statliga aktörer, samt att kvinnor är det primära målet.⁴

Denna negativa utveckling är särskilt problematisk med beaktan av att den Internationella brottmålsdomstolen, som bildades den 1 juli 2002, har som syfte att minska straffriheten för bland annat våldtäkter i väpnade konflikter samt att avskräcka och förhindra förövarna från att begå brotten. År 2016 kom det första avgörandet, *Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo* (hädanefter Bemba), där ICC dömde Bemba till personligt straffansvar för våldtäkt som brott mot mänskligheten.⁵ Den 8 juni 2018, valde dock ICC:s överklagandeinstans att fria Bemba från samtliga åtalspunkter. ICC har kritiserats på grund av att de än idag (2019) inte har dömt någon för personligt straffansvar för våldtäkt som brott mot mänskligheten. Kritiker menar att ICC inte tillämpar Romstadgan effektivt.⁶ Emellertid står *Bosco Ntaganda* åtalad i ICC för våldtäkt som brott mot mänskligheten. Åklagaren

¹ de Brouwer et al. (2013) s. 34.

² *The Prosecutor v. Kunarac* och *The Prosecutor v. Akayesu*.

³ Fineman et al. (2013) s. 16.

⁴ FN:s generalsekreterare rapport ”Conflict-Related Sexual Violence Report of the United Nation Secretary General – S/2019/280” publicerad 2019-03-29, besökt: 2019-04-08.

⁵ *The Prosecutor v. Bemba*.

⁶ Fineman et al. (2013) s. 14.

fann Ntaganda personligt straffansvarig för de våldtäkter som rebellgruppen Forces for the Liberation of Congo (FPLC) begick under hans befäl. Rättegången är avslutad och ICC:s dom inväntas.⁷

1.2 Syfte

Uppsatsen syftar till att undersöka rättsutvecklingen av kvinnors skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter samt analysera huruvida kvinnors rättsliga skydd mot våldtäkter har stärkts genom etableringen av ICC. Avslutningsvis ämnar jag att göra en kritisk ansats, utifrån feministisk teori, till vilka åtgärder som kan vidtas för att ICC ska uppnå sitt syfte att minska straffriheten för våldtäkter i väpnade konflikter.

1.3 Frågeställningar

Uppsatsen ämnar besvara följande frågeställningar:

1. Har det rättsliga skyddet för kvinnor stärkts genom att ICC etablerades år 2002?
2. Vilka åtgärder kan vidtas för att ICC ska uppnå sitt syfte att straffriheten för våldtäkter i väpnade konflikter ska minska?

1.4 Avgränsning

Med hänsyn till uppsatsens omfång kommer uppsatsen enbart fokusera på våldtäkt som brott mot mänskligheten och utesluta andra internationella brott som anges i Romstadgan. Vidare kommer våldtäkter i väpnade konflikter mot män och pojkar inte att behandlas på grund av uppsatsens begränsande omfattning. Nationell lagstiftning kommer inte belysas vidare än att nationella domstolar har primär jurisdiktion framför ICC.

1.5 Perspektiv och metod

Uppsatsens frågeställningar besvaras utifrån ett rättsutvecklingsperspektiv för att undersöka hur det rättsliga skyddet för kvinnor i krig har utvecklats

⁷ ICC, "Ntaganda Case Information Sheet", <https://www.icc-cpi.int>, besökt: 2019-04-06.

över tid och därefter kritiskt analysera huruvida det rättsliga skyddet har stärkts genom att ICC etablerades.

Jag har valt att tillämpa den kritiska rättsdogmatiska metoden för att undersöka gällande internationell rätt på området. En kritisk rättsdogmatisk metod syftar till att utreda och granska gällande rätt för att påvisa brister och förändringsbehov.⁸ Uppsatsens teoretiska utgångspunkt kommer vara feministisk och den kritiska ansatsen kommer delvis fokusera på att beakta och synliggöra kvinnors erfarenheter av våldtäkter i väpnade konflikter. Den valda metoden och perspektivet appliceras på materialet, för att analysera en historia av straffrihet för våldtäkt som brott mot mänskligheten och sedan utvärderas i en rättslig kontext.

1.6 Forskningsläge och material

Våldtäkt i väpnade konflikter är ett brett och kontroversiellt ämne som många folkrättsvetare har studerat genom åren. ICC, i egenskap av permanent internationell brottmålsdomstol, är också ett väl studerat ämne av folkrättsvetare. Granskningen är dock högaktuell och särskilt angelägen då användningen av våldtäkter som krigsvapen ökat i samtida konflikter och ICC fortfarande inte har fällt någon för personligt straffansvar för våldtäkt som brott mot mänskligheten.

Uppsatsens material består främst av internationella överenskommelser, i form av Romstadgan, ICTY- och ICTR-stadgarna samt ett antal avgöranden från ICTY, ICTR och ICC som nämns i rättsfallsförteckningen. Utöver det har jag använt mig av rättsvetenskaplig litteratur som är skriven av erkända folkrättsvetare som professor Cherif Bassiouni och feministiska rättsvetare som professor Catharine MacKinnon. Till grund för uppsatsen har även artiklar och rapport från ICC och FN:s generalsekreterare samt resolutioner från FN:s säkerhetsråd om konfliktrelaterad våld i samtida konflikter används som material. Materialet analyseras för att undersöka den rättsliga

⁸ Kleineman (2013) s. 39.

utvecklingen av kvinnors skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter och hur rättvisa kan skipas i ICC.

Läsaren uppmärksammas på att övervägande del av det studerade materialet ursprungligen är på engelska samt att alla översättningar är författarens egna om inget annat anges.

1.7 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i fyra kapitel. Kapitel två inleds med en historisk bakgrund för våldtäkt som brott mot mänskligheten samt redogör för definitionen av våldtäkt i väpnade konflikter och relevant rättspraxis från ICTY och ICTR. Vidare presenteras FN:s åtgärder på området och avslutningsvis en mindre sammanfattning av rättsutvecklingen. Det tredje kapitlet inleds med en redogörelse av ICC och förhållandet till FN:s säkerhetsråd. Därefter behandlas våldtäkt i väpnade konflikter som ett brott mot mänskligheten i Romstadgan och ICC:s tilläggsprotokoll, *Elements of Crimes*. I det avslutande och fjärde kapitlet presenteras en kritisk analys av rättsutvecklingen av kvinnors skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter och ICC:s brister och förändringsbehov. Därefter analyseras vilka åtgärder som kan vidtas för att ICC ska uppfylla sitt syfte att minska straffriheten för våldtäkt som brott mot mänskligheten. Slutligen redogör jag för några avslutande kommentarer av de slutsatser jag dragit.

2 Våldtäkt i väpnade konflikter

2.1 Historisk bakgrund

Historiskt sett har konfliktrelaterade våldtäkter varit socialt accepterade och tolererats. I decennier har våldtäkter i väpnade konflikter betraktats som en oundviklig biprodukt av krig och förklarats som en konsekvens av manlig dominans och sexuell drift.⁹

Under andra världskriget användes våldtäkter som ett systematiskt stridsmedel och oerhört många kvinnor våldtogs.¹⁰ Det rapporterades över 100 000 våldtäkter i Berlin bara under krigets två sista veckor.¹¹ Trots förekomsten av utbrett sexuellt våld i Europa under andra världskriget, var våldtäkter i princip oviktiga under rättegångsprocesserna i Nürnberg och Tokyo.

2.1.1 Nürnbergtribunalen

Efter att andra världskriget tog slut år 1945, ingick segermakterna USA, Frankrike, Storbritannien och Sovjetunionen det s.k. London-avtalet, om att inrätta en gemensam internationell militärtribunal i syfte att kunna straffa de nazistiska krigsförbrytarna. Resultatet blev Londonstadgan som inrättade *The International Military Tribunal* (hädanefter IMT) i Nürnberg, även kallad Nürnbergtribunalen.¹² IMT etablerade den då kontroversiella principen om individuellt straffansvar.¹³

Brott mot mänskligheten definierades för första gången som ett internationellt brott i Londonstadgans artikel 6(c).¹⁴ Brottet definierades som ett brott som var kopplat till förekomsten av en väpnad konflikt utförd

⁹ de Brouwer et al. (2013) s. 34.

¹⁰ Henry (2011) s. 28.

¹¹ Eriksson (2010) s. 392.

¹² de Brouwer et al. (2013) s. 32.

¹³ Henrikssen (2017) s. 310.

¹⁴ Bassiouni (2011) s. 2.

av statliga aktörer mot en civilbefolkning som tillhör den staten.¹⁵ Definitionen gällde fram till att ICTY etablerades.

Trots att tusentals kvinnor blev våldtagna under krigstiden i Europa misslyckades Londonstadgan att inkludera våldtäkt som ett brott som domstolen hade jurisdiktion över.¹⁶ Nürnbergrättegångarna presenterade emellertid övertygande bevisning för våldtäkterna som begicks under kriget, men trots detta lyste åtal för våldtäkt som brott mot mänskligheten med sin frånvaro.¹⁷

Våldtäkt introducerades år 1945 som ett brott mot mänskligheten i artikel II (1)(c) i The Control Council Law No. 10 (hädanefter CCLN10).¹⁸

CCLN10 upprättades av segermakterna som ett komplement till Londonstadgan. Trots att våldtäkter uttryckligen erkändes som brott i CCLN10 gavs brottet endast en överskådlig roll under rättegångarna.¹⁹

2.1.2 Tokyotribunalen

År 1946 bildade segermakterna, *The International Military Tribunal for the Far East* (hädanefter IMTFE), Tokyotribunalen, en krigsförbrytartribunal som åtalade ledande japanska krigsförbrytare.²⁰ När Japan ockuperade den kinesiska staden Nanking våldtogs 20 000 kvinnor av japanska soldater bara under den första månaden.²¹

Brott mot mänskligheten definierades i Tokyostadgans artikel 5(c) som ett brott som var kopplad till en väpnad konflikt.²² Tokyostadgan misslyckades att inkludera våldtäkt som ett brott som tribunalen hade jurisdiktion över. Till skillnad från Nürnbergprocesserna inkluderade dock

¹⁵ Londonstadgan, artikel 6(c).

¹⁶ Gardam och Jarvis (2001) s. 205.

¹⁷ Henry (2011) s. 29.

¹⁸ CCNL10 artikel II (1)(c).

¹⁹ de Brouwer et al. (2013) s. 37.

²⁰ Ibid. s. 38.

²¹ de Brouwer et al. (2013) s. 40.

²² Tokyostadgan, artikel 5(c).

Tokyorättegångarna våldtäkt som ett brott mot krigets lagar.²³ Tokyotribunalen dömde tilltalade uttryckligen för våldtäkt som ett brott. Våldtäkter användes även som bevisning för att stödja brott mot mänskligheten.²⁴

2.1.3 International Law Commission, ILC

År 1966 utfärdade International Law Commission (hädanefter ILC) dokumentet *Draft Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind*, som fastslog att våldtäkt som begåtts systematiskt eller utbrett och initierats av en regering eller organisation kunde utgöra brott mot mänskligheten.²⁵ Definitionen tog således bort kopplingen till en väpnad konflikt, vilket innebar att även icke-statliga aktörer kunde ställas inför personligt straffansvar.²⁶ Dock avvisade FN:s generalförsamling definitionen.²⁷

Folkrättsjurister debatterar fortfarande huruvida en koppling till väpnad konflikt krävs för våldtäkt som brott mot mänskligheten. Bassiouni anser att kravet återspeglar den historiska utvecklingen samt att dagens konflikter visar på att det finns ett sådant behov.²⁸

2.1.4 Ad hoc tribunalerna, ICTY & ICTR

Ett internationellt erkännande och vändpunkten kom först på 1990-talet efter massvåldtäkterna som begicks i forna Jugoslavien och under folkmordet i Rwanda.²⁹

ICTY

Under konflikten i forna Jugoslavien användes våldtäkter som ett systematiskt vapen mot den muslimska befolkningen. Rapporter uppskattar

²³ Gardam och Jarvis (2001) s. 206.

²⁴ Ibid. s. 207.

²⁵ *Draft Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind*.

²⁶ Bassiouni (2011) s. 14.

²⁷ Ibid. s. 13.

²⁸ Ibid. s. xxxii.

²⁹ *The Prosecutor v. Kunarac och The Prosecutor v. Akayesu*.

att upp till 60 000 kvinnor våldtogs under den väpnade konflikten.³⁰ I kölvattnet av konflikten grundades den Internationella krigsförbrytartribunalen för forna Jugoslavien (ICTY) år 1993 av FN:s säkerhetsråd.³¹

ICTY-stadgan anger uttryckligen i artikel 5(g) att våldtäkt kan utgöra ett brott mot mänskligheten när det begåtts i väpnade konflikter, antingen av internationell eller icke-internationell karaktär riktad mot civilbefolkningen.³² Därmed utvidgades definitionen till att även omfatta våldtäkter som begåtts i kontexten av en icke-internationell konflikt.³³

ICTR

Under folkmordet i Rwanda år 1994 våldtogs cirka 500 000 kvinnor.³⁴ Våldtäkter användes som ett systematiskt vapen av hutuer mot kvinnor som var tutsier på grund av deras etnicitet och kön.³⁵ För att maximera lidandet och förödmjukelsen utsattes kvinnorna för upprepande våldtäkter, ofta av flera förövare och ofta offentligt.³⁶

Konsekvenserna blev allvarliga då våldtäkter är oerhört tabubelagt inom den afrikanska traditionen. Offren kände enorm skam och marginaliserades från samhället, ofta av sin familj och särskilt i de fall där kvinnan blev gravid som ett resultat av våldtäkten.³⁷ Skadorna som våldtäkterna åsamkade utvidgades till att även omfatta kollektivet.³⁸ Som ett resultat av konflikten grundades den Internationella krigsförbrytartribunalen för Rwanda (ICTR) år 1994 av FN:s säkerhetsråd.³⁹

³⁰ Eriksson (2010) s. 426.

³¹ Genom FN:s säkerhetsråd resolution 827.

³² ICTY-stadgan, artikel 5(g).

³³ Bassiouni (2011) s. xxxii.

³⁴ Eriksson (2010) s. 413.

³⁵ UN Doc. E/CN.4/1996/68, 29 January 1996, para. 16.

³⁶ Eriksson (2010) s. 414.

³⁷ Ibid. s. 414.

³⁸ Ibid. s. 414.

³⁹ Genom FN:s säkerhetsråd resolution 955.

Våldtäkt som brott mot mänskligheten definieras i ICTR-stadgans artikel 3(g) som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp mot någon civilbefolkning.⁴⁰ Definition har således tagit bort kopplingen till en väpnad konflikt.⁴¹

2.2 Definitionen av våldtäkt i internationell straffrätt

Det finns ingen vedertagen eller lagstadgad definition av våldtäkt i internationell straffrätt, utan det är ad hoc-tribunalernas rättspraxis som huvudsakligen har definierat våldtäkt. Våldtäkt var uttryckligen listad som ett brott mot mänskligheten i både ICTR- och ICTY-stadgan men en enhetlig internationell definition av våldtäkt saknades, vilket således blev ICTR:s uppdrag.⁴² Det är främst diskussionen om samtycke och tvång som har orsakat meningsskiljaktigheter bland folkrättsvetare. Internationella samfundet har emellertid accepterat definitionen i ICC:s *Elements of Crimes* som den mest auktoritära.⁴³

Den första definitionen av våldtäkt i internationell rätt fastställdes av ICTR i *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu* (hädanefter Akayesu). Tribunalen dömde Akayesu till individuellt straffansvar för våldtäkt som brott mot mänskligheten och fastställde att våldtäkt kan utgöra folkmord.⁴⁴

ICTR definierade våldtäkt som ”en fysisk invasion av sexuell natur, begångna mot en person under tvångsmässiga omständigheter”.⁴⁵ Definitionen går ifrån synen på våldtäkt som ett brott mot en kvinnas kyskhet eller en familjs heder och istället erkänns våldtäkt som en attack på den individuella kvinnans privata säkerhet.⁴⁶

⁴⁰ ICTR-stadgan, artikel 3(g).

⁴¹ Bassiouni (2011) s. xxxiii.

⁴² Eriksson (2010) s. 413.

⁴³ Gaggioli (2014) s. 509.

⁴⁴ Eriksson (2010) s. 416

⁴⁵ *Prosecutor v. Akayesu, para 688.*

⁴⁶ Eriksson (2010) s. 415.

I fallet *Prosecutor v. Furundžija* (hädanefter Furundžija) dömde ICTY Furundžija för våldtäkt som krigsförbrytelse.⁴⁷ Fallet är särskilt intressant eftersom det byggdes på ett enda våldtäktsoffer vilket exemplifierar att våldtäkt inte behöver ske på ett omfattande och systematiskt tillvägagångssätt.⁴⁸

ICTY preciserade den förhållandevis breda definitionen från ICTR och definierade våldtäkt som: ”i) sexuell penetration, oavsett hur ringa: a) av offrets vagina eller anus med förövarens penis eller annat föremål som använts av förövaren [...] ii) genom tvång eller våld eller hot om våld gentemot offret eller en tredje person”.⁴⁹

Domen har emellertid kritiserats främst för att verka godtycklig, eftersom tribunalen i stor utsträckning hänvisade till principen för mänsklig värdighet som källa för att definiera våldtäkt.⁵⁰ Definitionen har även ansetts vara för snäv för att den enbart fokuserar på tvång.⁵¹

Fallet *Prosecutor v. Kunarac et al.* (hädanefter Kunarac) anses vara det mest banbrytande avgörandet och ett av de viktigaste framstegen för våldtäkt i internationell straffrätt.⁵² Det var första gången ICTY dömde individer för våldtäkt som brott mot mänskligheten.⁵³ Kunarac-fallet ändrade den tidigare snäva definitionen av våldtäkt och fastställde att samtycke utgör det fundamentala rekvisitet för våldtäkt.⁵⁴ Våld och tvång för vederbörande utgör emellertid viktiga element, men störst fokus ska ligga på individens sexuella självbestämmanderätt.⁵⁵ Det faktum att tribunalen har infört en samtyckesbaserad definition har dock kritiserats, eftersom andra brott mot mänskligheten inte behöver bevisa bristande

⁴⁷ *Prosecutor v. Furundžija*, para 276.

⁴⁸ Eriksson (2010) s. 429.

⁴⁹ *Prosecutor v. Furundžija*, para 185.

⁵⁰ Eriksson (2010) s. 434.

⁵¹ Robertsson (2002) s.326.

⁵² Eriksson (2010) s. 434.

⁵³ *Prosecutor v. Kunarac et al.*, para 4.

⁵⁴ *Ibid.* para 460.

⁵⁵ *Prosecutor v. Kunarac et al.*, para 780.

samtycke. MacKinnon hävdar att det verkar som att kvinnor kan samtycka till vad som annars skulle vara ett brott mot deras mänsklighet.⁵⁶

2.3 FN:s åtgärder mot våldtäkt i väpnade konflikter

Enligt artikel 24(1) i FN-stadgan har FN:s säkerhetsråd det primära och övergripande ansvaret för att upprätthålla den internationella freden och avvärja hot mot den internationella säkerheten.⁵⁷ Sedan år 2000 har Säkerhetsrådet antagit resolutioner i syfte att stärka och skydda kvinnors ställning i krigstid i förhållande till vedertagna rättsliga normer.

År 2000 antog FN:s säkerhetsråd resolution 1325 ”kvinnor och fred och säkerhet”. Resolutionen betraktas som en viktig feministisk milstolpe då FN för första gången erkände kvinnor som viktiga fredsbyggande aktörer.⁵⁸ Vidare erkändes konfliktrelaterade våldtäkter som ett hot mot den internationella freden och säkerheten samt betonades alla staters ansvar att avskaffa straffriheten för konfliktrelaterade våldtäkter.⁵⁹ Stater har misslyckats med att implementera resolutionen, vilket möjligtvis kan bero på staters ovilja att erkänna kvinnor som likvärda aktörer och avsaknad av uppföljningsmekanismer.

År 2008 antogs resolution 1820 som betraktas vara ett av de viktigaste genombrotten och konstaterar att våldtäkt i väpnad konflikt utgör ett brott mot mänskligheten.⁶⁰ FN:s säkerhetsråd fastställer att våldtäkter som används som vapen och taktik i krig riktade mot civilbefolkningen kan utgöra hot mot den internationella freden och säkerheten.⁶¹ Resolutionen betonar att det krävs effektiva åtgärder för att stoppa straffriheten.

⁵⁶ MacKinnon (2006) s. 238.

⁵⁷ FN-stadgan, artikel 24(1).

⁵⁸ FN:s säkerhetsråd Resolution 1325, s. 1.

⁵⁹ Ibid. para 11.

⁶⁰ FN:s säkerhetsråd Resolution 1820, para 1.

⁶¹ Ibid. para 4.

År 2009 antogs resolution 1888 på grund av bristen på framsteg för sexuellt våld mot kvinnor i väpnade konflikter.⁶² FN:s generalsekreterare fick mandat att utse en särskild representant som genom initiativet ”FN:s åtgärder mot sexuellt våld i konflikt” ska arbeta för att stoppa våldtäkter i väpnade konflikter och minska straffriheten.⁶³

Den 29 april 2019 antog FN:s säkerhetsråd resolution 2467 om konkreta åtaganden för att bekämpa konfliktrelaterat sexuellt våld. Resolutionen utgör ett nytt kraftfullt instrument i kampen mot våldtäkter i väpnade konflikter och efterlyser ett tillvägagångssätt som fokuserar på offren.⁶⁴

Pramila Patten, som är FN:s nuvarande särskilda representant för sexuellt våld i väpnade konflikter redogjorde nyligen under en debatt för hur situationen ser ut i dagsläget. Under ett årtionde av internationell uppmärksamhet, förebyggande och erkännande av användningen av våldtäkter som krigstaktik är det ett faktum att genomförandet och implementeringen av resolutioner fortfarande är långsamma. Brottet straffas inte på ett meningsfullt sätt. I strävan efter straffansvarighet måste offren få tillgång till rättvisa, skydd och stöd före, under och efter rättegången.⁶⁵ Vidare konstaterades att terroristgrupperna har en uttalad ideologisk krigsföring mot värderingar som jämställdhet, vilket gör att kvinnor blir mer utsatta och är det primära målet för att erövra samhällen.

2.4 Mindre sammanfattning av rättsutvecklingen

Våldtäkter i väpnade konflikter har betraktats som en av historiens stora tystnader. I dagsläget betraktas det som ett internationellt brott som utgör hot mot den internationella freden och säkerheten som måste straffas.

⁶² FN:s säkerhetsråd Resolution 1888, para 1.

⁶³ Ibid. para 4.

⁶⁴ FN:s säkerhetsråd Resolution 2467.

⁶⁵ Pramila Patten, FN:s generalsekretareas särskilda representant för sexuellt våld i konflikt i FN:s säkerhetsråds öppna debatt 23 april 2019.

ICTY och ICTR har genom sin praxis gjort några av de viktigaste framstegen i rättsutvecklingen. Tribunalerna var de första som uttryckligen erkände våldtäkt som brott mot mänskligheten. Genom sin praxis ändrades det internationella samfundets opinio juris och våldtäkter i väpnade konflikter var inte längre rättsligt osynligt. Det finns emellertid ingen vedertagen lagstadgad definition av våldtäkt. Meningsskiljaktigheter uppstår huruvida en koppling till en väpnad konflikt krävs samt om bristande samtycke är ett rekvisit. De skilda definitionerna tyder på att det internationella samfundet inte har kommit överens om vad som är internationell sedvanerätt.

FN:s säkerhetsråd har antagit flera resolutioner som anses vara centrala för rättsutvecklingen. Resolutionerna visar att det internationella samfundet har ändrat syn och inte längre ser krigsrelaterade våldtäkter som en sidoeffekt av krig utan som ett internationellt brott som ska ådömas straff.

Det har således skett ett paradigmskifte i förståelsen av konfliktrelaterade våldtäkter och inverkan på internationell fred och säkerhet. Trots internationella samfundets erkännande, tribunalernas rättspraxis och FN:s resolutioner ökar användningen av våldtäkter som krigsvapen i samtida konflikter. Konsekvenserna av att ingen döms för våldtäkt som brott mot mänskligheten är att det blir ett effektivt krigsvapen. Sammanfattningsvis kan konstateras att det har skett en positiv rättsutveckling för kvinnor mot våldtäkter som brott mot mänskligheten, men den viktigaste och svåraste utmaningen kvarstår, att avskaffa straffriheten.

3 Internationella brottmålsdomstolen, ICC

3.1 ICC etableras

Den Internationella brottmålsdomstolen bildades under en konferens i Rom år 1998 när 120 stater antog Romstadgan.⁶⁶ Det var en historisk händelse och betraktas som en milstolpe mot en mer rättvis värld.⁶⁷ ICC inrättades officiellt genom att Romstadgan trädde i kraft den 1 juli 2002, efter att 60 stater ratificerade den.⁶⁸ Romstadgan är ett multilateralt traktat som inte är integrerat i FN-stadgan.⁶⁹

ICC är en permanent och oberoende internationell brottmålsdomstol med säte i Haag i Nederländerna. ICC har mandat att bekämpa straffrihet för de allvarligaste brotten som angår världssamfundet, med full respekt för de rättigheter som tillkommer åtalade i en rättssäker process.⁷⁰ Romstadgans ingress fastställer ICC:s syfte att minska straffriheten för de brott som anges i artikel 5, vilket inbegriper våldtäkt som brott mot mänskligheten. Domstolens rättsliga grund utgörs av Romstadgan som kompletteras av bland annat *The Elements of Crimes* som hjälper domstolen tolka artiklarna 6–8.⁷¹ Idag (2019) har Romstadgan 122 anslutna stater.⁷²

3.2 ICC:s jurisdiktion

ICC:s jurisdiktion är uppbyggd på fyra byggstenar. Det första som begränsar domstolens jurisdiktion är tiden, *ratione temporis*.⁷³ ICC har endast jurisdiktion för brott som har begåtts efter Romstadgans ikraftträdande, det

⁶⁶ Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen.

⁶⁷ Schabas (2017) s. 57.

⁶⁸ Schabas (2017) s. 19.

⁶⁹ Eriksson (2010) s. 410.

⁷⁰ Henrikssen (2017) s. 258.

⁷¹ ICC, About the Court <https://www.icc-cpi.int>, besökt: 2019-05-01.

⁷² ICC, State Parties to the Rome Statute via <https://asp.icc-cpi.int>, besökt 2019-04-06.

⁷³ Schabas (2017) s.53.

vill säga efter 1 juli 2002.⁷⁴ De stater som har anslutit sig till stadgan efter ikraftträdandet ger domstolen jurisdiktion för handlingar som begåtts tiden då Romstadgan trädde i kraft för den staten. Det andra som begränsar är att brottet ska utgöra ett brott som domstolen har jurisdiktion över, *ratione materiae*.⁷⁵ ICC har jurisdiktion över de allvarligaste brotten som berör det internationella samfundet som anges i Romstadgans artikel 5: folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse och aggression.⁷⁶ Det tredje kräver att personen som ICC vill åtala ska vara över 18 år, *ratione personae*.⁷⁷ Det fjärde som begränsar domstolens jurisdiktion är territorium, *ratione loci*.⁷⁸ ICC har jurisdiktion över brott som har begåtts inom en stadgeparts territorium, eller då den anklagade är medborgare i en stat som har anslutit sig till Romstadgan, eller då en icke ansluten stat samtycker till ICC:s jurisdiktion över det aktuella brottet.⁷⁹

I enlighet med artikel 13 i Romstadgan får domstolen emellertid endast utöva sin jurisdiktion i följande tre situationer:

1. Om en stat som är part i Romstadgan hänskjuter ärendet till ICC:s åklagare att utreda en situation som kan leda till åtal.
2. Om ICC:s åklagare på eget initiativ, *proprio motu*, har inlett en utredning av potentiella brott under domstolens jurisdiktion.
3. Om FN:s säkerhetsråd har hänskjutit situationen till ICC.

ICC:s jurisdiktion vilar på komplementaritetsprincipen, vilket innebär att ICC endast kan utreda brott om en enskild nationell stat är oförmögen, inte har kapacitet, vilja eller annan omständighet som gör att staten inte kan genomföra utredning eller lagföring.⁸⁰ Vidare ska ICC endast hantera de allvarligaste brotten som är av intresse för det internationella samfundet, varför de ska avvisa en situation som inte har uppnått miniminivån av

⁷⁴ Romstadgan, artikel 11 och 24.

⁷⁵ Schabas (2017) s. 74.

⁷⁶ Romstadgan, artikel 5.

⁷⁷ Schabas (2017) s. 59.

⁷⁸ Ibid. s. 66.

⁷⁹ Romstadgan, artikel 12.

⁸⁰ Romstadgan, artikel 17(1).

allvarlighet. Komplementaritetsprincipen innebär att nationella stater som är anslutna till Romstadgan har primär jurisdiktion och företräde över de brott som anges i Romstadgan.⁸¹

I praktiken är således domstolens behörighet beroende av hur en situation hänförs till den. Om ett ärende hänskjuts av FN:s säkerhetsråd, kan domstolen utöva sin jurisdiktion oavsett var de påstådda brotten har begåtts och den anklagades nationalitet. Detta härrör från Säkerhetsrådets befogenhet att upprätthålla internationell fred och säkerhet.⁸²

3.3 ICC och FN:s säkerhetsråd

ICC är en permanent internationell brottmålsdomstol som inte är integrerad i FN-stadgan, men trots det finns en stark länk mellan FN:s säkerhetsråd och ICC.⁸³ FN:s säkerhetsråd har mandat att hänskjuta ärenden till ICC för stater som är medlemmar i FN men inte har tillträtt Romstadgan, exempelvis Syrien, Sudan och Irak.⁸⁴ För att Säkerhetsrådet ska kunna initiera en brottsutredning till ICC krävs dock att Säkerhetsrådets fem permanenta medlemmar, USA, Storbritannien, Frankrike, Kina och Ryssland inte nyttjar sin vetorätt.⁸⁵ Det är endast Frankrike och Storbritannien som har tillträtt Romstadgan.

FN:s säkerhetsråd har hänskjutit ärenden till ICC två gånger, konflikten i Darfur i Sudan år 2005⁸⁶ och i Libyen år 2011⁸⁷. Vid båda tillfällena påbörjade ICC utredningar mot sittande statschefer. Ryssland och Kina använde sin vetorätt och blockerade FN:s säkerhetsråd från att hänskjuta situationen i Syrien till ICC.⁸⁸ Den politiska situationen i FN:s säkerhetsråd och permanentstaternas missbruk av vetorätten har således bidragit till svårigheter att hänskjuta situationer till ICC.

⁸¹ Schabas (2017) s. 170.

⁸² Henrikssen (2017) s. 315.

⁸³ Eriksson (2010) s. 410.

⁸⁴ Romstadgan, artikel 13(b).

⁸⁵ Schabas (2017) s. 149.

⁸⁶ Genom FN:s säkerhetsråd Resolution 1593.

⁸⁷ Genom FN:s säkerhetsråd Resolution 1970.

⁸⁸ Schabas (2017) s. 156.

FN:s säkerhetsråd har utöver detta, makten att fördröja en förundersökning i 12 månader, oberoende den misstänktes position eller medborgarskap.⁸⁹ Säkerhetsrådet har även makten att inskränka ICC:s domstolsrätt vid fredsbevarande operationer.

Det kan därmed konstateras att det finns ett starkt inflytande från FN:s säkerhetsråd, trots att ICC ska vara en permanent och oberoende internationell brottmålsdomstol.

3.4 Våldtäkt som brott mot mänskligheten i ICC

Det internationella samfundet har accepterat ICC:s *Elements of Crimes* definition av våldtäkt som brott mot mänskligheten som den mest auktoritära definitionen.⁹⁰ Romstadgans artikel 9 anger att rekvisiten till brotten i artikel 6–8, fastställs i *Elements of Crimes*.

Våldtäkt som brott mot mänskligheten faller under Romstadgans artikel 7(1)(g) som anger att våldtäkt kan utgöra brott mot mänskligheten när det begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning med insikt om angreppet.⁹¹ Definition befäster därmed att våldtäkt som brott mot mänskligheten inte längre kräver en koppling till en väpnad konflikt, vilket gör att brottet kan begås i fredstid.⁹²

Vad som avses med ”angrepp riktat mot civilbefolkningen” definieras i Romstadgans artikel 7(2)(a)(i) som ett beteende som består i upprepat förövande av gärningarna i 7(1) mot civilbefolkningen för att främja en stats

⁸⁹ Romstadgan, artikel 16.

⁹⁰ Gaggioli (2014) s. 509.

⁹¹ Romstadgan, artikel 7(1)(g).

⁹² Henrikssen (2017) s. 327.

eller en organisations politik att genomföra ett sådant angrepp.⁹³ En enskild våldtäkt kan således inte utgöra brott mot mänskligheten.⁹⁴

Folkrättsjurister har länge diskuterat svårigheterna att bevisa våldtäkter i väpnade konflikter.⁹⁵ Det är svårt att mäta antalet våldtäkter som sker under väpnade konflikter på grund av tystnadskulturer och tabu. En av bevisvårigheterna med våldtäkt som brott mot mänskligheten är att hänföra våldtäkter till en stats- eller organisations politik. MacKinnon kritiserar att våldtäkt ska tillskrivas en stats- eller organisations politik mot bakgrund av att våldtäkter i väpnade konflikter historiskt har fallit utanför statens makt.⁹⁶ Hon anser att man istället borde fokusera på att visa att kvinnor är viktiga fredsbyggande aktörer.⁹⁷

En väl debatterad fråga är huruvida Romstadgans artikel 7 kan tillämpas på icke-statliga aktörer, om de kan uppfylla kravet på att främja en stats- eller organisations politik. Bassiouni argumenterar för att det inte går att fastställa i dagens läge, samt att våldtäkt som brott mot mänskligheten historiskt inte har inkluderat icke-statliga aktörer.⁹⁸ Bassiouni menar vidare att en extensiv tolkning skulle möta motstånd från de nationella staterna och deras vilja att överlämna personer till ICC.⁹⁹ Detta är problematiskt eftersom användningen av systematiska våldtäkter i samtida konflikter ökar av icke-statliga aktörer.

Elements of Crimes definierar våldtäkt som brott mot mänskligheten som att förövaren invaderar en människas kropp, genom handlingar som resulterar i penetration, oavsett hur ringa den är, av någon del av offrets eller förövarens kropp, eller av offrets anala eller genitala öppning, med förövarens könsorgan eller annat föremål. Invasionen måste begås med våld, hot om

⁹³ Romstadgan, artikel 7(2)(a)(i).

⁹⁴ Gaggioli (2014) s. 530.

⁹⁵ Fineman et al. (2013) s. 14.

⁹⁶ MacKinnon (2006) s. 32.

⁹⁷ Ibid. s. 33.

⁹⁸ Bassiouni (2011) s. 13.

⁹⁹ Ibid. s. 12.

våld eller genom att utnyttja en tvingande miljö, eller mot en person som inte var förmögen att ge ett äkta samtycke.¹⁰⁰ Handlingarna måste begås som en del av en utbredd eller systematisk attack riktad mot en civilbefolkning. Förövaren måste även vara medveten om att handlingarna var en del av en utbredd eller systematisk attack riktad mot en civilbefolkning.¹⁰¹

Folkrättsjurister fortsätter debattera huruvida bristande samtycke är ett rekvisit för våldtäkt som brott mot mänskligheten, varför det inte går att fastställa internationell sedvanerätt på området. De Brouwer kritiserar en samtyckesbaserad definition. Hon menar att rekvisitet inte är representativt som en gemensam nämnare för de större straffrättsliga systemen, utan en konstruktion, varför det blir svårt för nationella stater att implementera reglerna.¹⁰² De Brouwer argumenterar även för att samtyckesrekvisitet är överflödigt och bidrar till bevisvärigheter för åklagaren, eftersom alla våldtäkter i princip har begåtts under tvång eller tvångsmässiga förhållanden.¹⁰³ Det är uppenbart att tvångsmässiga omständigheter finns i alla väpnade konfliktsituationer och presumptionen av bristande samtycke förnekar behovet av åtal. MacKinnon noterar även att inga andra former av brott mot mänskligheten kräver bevis för att samtycke inte förelåg, vilket gör att man genom att ställa upp bristande samtycke som ett rekvisit minskar brottets allvarlighet.¹⁰⁴

ICC:s åklagarkammare har uttalat att man främst inleder förundersökningar mot de personer som har störst inflytande och makt.¹⁰⁵ Romstadgans artikel 54(1)(b) redogör att åklagaren ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa en effektiv förundersökning och lagföring av brott som omfattas av

¹⁰⁰ *Elements of Crimes* s. 8.

¹⁰¹ *Ibid.* s. 8.

¹⁰² de Brouwer (2005) s. 120.

¹⁰³ *Ibid.* s. 120.

¹⁰⁴ MacKinnon (2006) s.244.

¹⁰⁵ ICC:s åklagarmyndighets Policydokument s.5.

domstolens jurisdiktion och därvid beakta brottsoffrens och vittnens intressen och personliga förhållanden särskilt vid sexuellt våld.¹⁰⁶

För att beakta och skydda offren och vittnen före, efter och under rättegången ska åklagaren i enlighet med artikel 68(1) vidta lämpliga åtgärder. De Brouwer menar att det är väsentligt att ta hänsyn till offrens och vittnens intressen under rättsprocessen för att minska straffriheten och en förutsättning för att skapa en hållbar fred och säkerhet.¹⁰⁷

3.5 Personligt straffansvar – Prosecutor v. Bemba

2016 kom det första avgörandet från ICC. Bemba, befälhavare för rebellgruppen Mouvement de Libération du Congo (hädanefter MLC), dömdes till personligt straffansvar för våldtäkt som brott mot mänskligheten. ICC fann Bemba personligt straffansvarig i enlighet med Romstadgans artikel 28(a) för de våldtäkter som MLC begick mot civilbefolkningen under hans befäl i Centralafrikanska republiken (hädanefter CAR).¹⁰⁸ Parterna i den väpnade konflikten bestod av MLC som stöttades av presidenten i CAR mot general Bozizés rebeller.

Enligt Romstadgans artikel 28(a) ska en militärbefälhavare vara straffrättsligt ansvarig för brott som omfattas av domstolens jurisdiktion som begås av väpnade styrkor under hans effektiva kontroll eller till följd av hans oförmåga att utöva kontroll samt om befälhavaren borde vetat att styrkorna utför sådana brott och underlåter att vidta alla nödvändiga åtgärder för att motverka eller avvärja brotten.¹⁰⁹

Domstolen fann att de handlingar som MLC begick under Bembas befäl uppfyllde de kontextuella kriterierna i artikel 7(1)(g).¹¹⁰ Vidare konstaterade

¹⁰⁶ Romstadgan, artikel 54(1)(b).

¹⁰⁷ de Brouwer et al. (2013) s. 9.

¹⁰⁸ *Prosecutor v. Bemba*, para 380.

¹⁰⁹ Romstadgan, artikel 28(a).

¹¹⁰ *Prosecutor v. Bemba*, para 692.

ICC att MLC var en organiserad väpnad grupp som uppfyllde kraven på att främja en organisations politik mot bakgrund av dess politiska stöttning av presidenten, maktposition och befälstruktur.¹¹¹ ICC fastslog därmed att våldtäkter som begås i kontexten av en icke-internationell konflikt kan utgöra ett brott mot mänskligheten. Domstolen hävdade att Bemba i egenskap av ledare för MLC var medveten om de brott som gruppen begick men underlät att vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra eller stoppa brotten och istället uppmuntrade attackerna genom sin underlåtenhet.¹¹²

Romstadgans artikel 7, våldtäkt som brott mot mänskligheten, innehåller de kontextuella rekvisiten: våld, hot om våld eller utnyttjande av en *tvingande miljö*. ICC fastställde att en väpnad konflikt *per se* utgör en tvingande miljö och att offrets bristande samtycke inte behöver bevisas av åklagaren. Robertsson menar dock att rättssäkerheten kan eftersättas för den tilltalade om man tolkar tvingande miljö för brett.¹¹³ Vidare föreskriver Romstadgans artikel 67(i) skydd för den anklagade mot omvänd bevisbörda och krav på motbevisning.¹¹⁴ Fineman argumenterar å andra sidan för att bevislättningen är positiv för kvinnors rättsliga skydd eftersom våldtäkter i väpnade konflikter är mycket svåra att bevisa.¹¹⁵

Folkrättsjurister har länge diskuterat svårigheterna med att bevisa våldtäkter i väpnade konflikter.¹¹⁶ Som redogjorts i avsnitt 3.4 är det svårt att hänföra våldtäkter till en stats- eller organisationspolicy. ICC befäste emellertid en bevislättning i avgörandet och fastställde att det räcker att befälhavaren var medveten om policyn men underlätit att vidta alla nödvändiga åtgärder för att kunna straffas för personligt straffansvar.¹¹⁷ Detta torde bidra till att ICC:s syfte uppnås.

¹¹¹ Ibid. para 686–687.

¹¹² Ibid. para 685.

¹¹³ Robertsson (2002) s. 325–326.

¹¹⁴ Romstadgan, artikel 67(i).

¹¹⁵ Fineman et al. (2013) s. 14.

¹¹⁶ Ibid. s. 14.

¹¹⁷ *Prosecutor v. Bemba*, para 685.

ICC:s överklagandeinstans valde emellertid att fria Bemba från samtliga åtalspunkter. Överinstansen kritiserade främst huruvida Bemba hade vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att avvärja MLC från att begå brotten och konstaterade att Bemba inte kunde hållas straffrättslig ansvarig enligt artikel 28 för det brott som begåtts av MLC.¹¹⁸

¹¹⁸ ICC:s överklagandeinstans friar Bemba från anklagelser om brott mot mänskligheten, <https://www.icc-cpi.int>, besökt: 2019-04-05.

4 Analys

4.1 Har det rättsliga skyddet för kvinnor stärkts genom att ICC etablerades år 2002?

Uppsatsen har konstaterat att våldtäkt som brott mot mänskligheten i väpnade konflikter i princip var rättsligt osynligt inom den internationella straffrätten fram till 1990-talet.

Pramila Patten konstaterade att det internationella samfundet har misslyckats med att förhindra och straffa förövarna för våldtäkter i väpnade konflikter på ett meningsfullt sätt.

I Bemba-fallet konstaterar ICC att det räcker med att en befälhavare har underlåtit att vidta alla nödvändiga åtgärder för att kunna fällas för personligt straffansvar. Avgörandet innebär att ledare inte kan undgå ansvar genom att hävda att de inte var delaktiga i våldtäkterna. Det framgår således tydligt att ICC har stärkt kvinnors rättsliga skydd, då våldtäkter inte ses som en oundviklig bieffekt av krig utan som något som kan och ska förebyggas med hjälp av rätt åtgärder på ledarnivå. Det kan emellertid kritiseras att ICC saknar konkreta ingripande åtgärder, vilket bör vidtas för att ICC ska uppfylla sitt syfte att minska straffriheten för våldtäkter i väpnade konflikter.

För att artikel 7, våldtäkt som brott mot mänskligheten, ska tillämpas krävs att brottets kontextuella rekvisit: våld, hot om våld eller utnyttjande av att offret befinner sig i en tvingad miljö, är uppfyllda. ICC tolkade *tvingande miljö* extensivt och konstaterade att en våldtäkt som begås i en väpnad konflikt *per se* utgör en tvingande miljö varför frågan huruvida samtycke har förelegat blir oväsentligt. ICC fastställer således att en väpnad konflikt räcker för att etablera att det inte kunnat föreligga samtycke.

Det kan emellertid vara problematiskt och kontraproduktivt att presumera att väpnade konflikter *per se* utgör en tvingande miljö och att offrens bristande samtycke inte behöver bevisas. Presumtionen eliminerar kvinnors sexuella självbestämmanderätt och de framställs endast som offer. Som redogjort är våldtäkter i väpnade konflikter svåra att bevisa. Genom sitt avgörande befäster således ICC en bevislättning, vilket är positivt utifrån ett offerperspektiv och därmed stärker kvinnors rättsliga skydd för våldtäkter. Om man inte beaktar ett offerperspektiv blir incitamentet att lagföra förövarna mer ett allmänt fredstänk. Vidare är det essentiellt att kvinnor inte bara skildras som maktlösa offer utan även involveras och porträtteras som vitala fredsbyggande aktörer.

Folkrättsjurister är fortfarande oense huruvida bristande samtycke uppställs som ett rekvisit för våldtäkt som brott mot mänskligheten. ICC konstaterade en bevislättning genom att fastställa att offrets bristande samtycke inte är ett rekvisit som behöver bevisas av åklagaren. Det framgår således tydligt att ICC, genom sin bevislättning, har stärkt kvinnors rättsliga skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter.

En av svårigheterna med att bevisa våldtäkt som brott mot mänskligheten är att hänföra våldtäkt till en stats- eller organisationspolicy i enlighet med Romstadgans artikel 7. ICC konstaterade att det för personligt straffansvar räcker att ledaren kände till policyn men underlät att vidta alla nödvändiga åtgärder. Våldtäkter undkommer således bevissvårigheten och problematiken att tillskriva en stats- eller organisationspolicy, vilket tydligt bidrar till att stärka kvinnors rättsliga skydd mot våldtäkter samt uppfyller ICC:s mål att förhindra och avskräcka våldtäkter.

Rädslan för socialt stigma ligger ofta till grund för att offer inte vill vittna. Genom att ICC betonar att rättsprocesserna ska ta mer hänsyn till offrens och vittnens intressen bidrar ICC till att stärka kvinnors rättsliga skydd för konfliktrelaterade våldtäkter.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att kvinnors rättsliga skydd delvis har stärkts genom att ICC etablerades. Emellertid friades Bemba från samtliga åtalspunkter vilket gör att ICC fortfarande inte har kommit med något avgörande för våldtäkt som brott mot mänskligheten. ICC måste försäkra att rättssäkerheten upprätthålls både för de anklagade, brottsoffer och vittnen. Det blir således en konflikt mellan rättssäkerheten och effektiviteten att minska straffriheten och avskräcka förövare från att begå våldtäkter i väpnade konflikter. För att avgöra huruvida rättssäkerheten eller effektiviteten ska väga tyngst bör man se till vilka skyddsaspekter som finns. Den övergripande skyddsaspekten för våldtäkter är kvinnors rätt till liv, samt att skapa fredliga samhällen. Således kan det emellertid vara nödvändigt att eftersätta rättssäkerheten.

4.2 Vilka åtgärder kan vidtas för att ICC ska uppnå sitt syfte att straffriheten för våldtäkter i väpnade konflikter ska minska?

Jag anser att om vi någonsin ska förhindra våldtäkter i väpnade konflikter måste vi i första hand konfrontera det faktum att det fortfarande i stort sett är utan konsekvens att våldta kvinnor i väpnade konflikter. Det internationella samfundet måste öka konsekvenserna för de som begår eller beordrar våldtäkter i konflikter.

För att förstå de underliggande faktorerna till användningen av våldtäkter som krigsvapen är det viktigt att belysa den sociala stigma som är en konsekvens av våldtäkterna och orsaken till tystnadskulturen och bevissvårigheterna. Offren blir marginaslierade i samhället, varför de på grund av skam inte berättar om våldtäkterna. Att utföra våldtäkter i krig är av den anledningen ett effektivt sätt att förstöra familjer och samhällen. För att ICC ska kunna uppnå sitt syfte bör domstolen vidta särskilda åtgärder som tar hänsyn till offren och vittnens intressen för att underlätta vittnesmål. Genom att öka fokus på offren och vittnens intressen vågar de träda fram och medverka till att förövare förhoppningsvis fälls. Vidare skildras kvinnor

enbart som offer vilket gör att de inte är medvetna om sina fulla rättigheter. För att utsatta kvinnor ska bli medvetna om sina rättigheter är det vitalt att kvinnliga aktörer inkluderas i fredsbevarande uppdrag. Det framgår att majoriteten av offren är kvinnor, varför ICC måste fokusera mer på kvinnor i sina åtgärder och inkludera ett tydligare genusperspektiv. Detta skapar i sin tur en förutsättning för en hållbar fred. ICC:s åklagarmyndighets angreppssätt mot våldtäkter måste följaktligen innefatta en förståelse för hur brottet används för att motarbeta straffriheten.

ICC:s arbete fokuserar främst på att utreda och åtala ledare för de allvarligaste internationella brotten. Detta kan emellertid vara negativt utifrån ett offerperspektiv eftersom nationella rättssystem har svårt att implementera våldtäkter som ett brott mot mänskligheten, vilket innebär att soldaterna går fria istället. Det individuella offret sätts år sidan för kollektivet. För att ICC ska uppnå sitt syfte att minska straffriheten samt avskräcka och förhindra våldtäkter i väpnade konflikter är möjligheten att åtala lägre rankade befäl essentiell.

Viktigt att ha i åtanke när man undersöker ICC är att Romstadgan är en multilateral internationell överenskommelse som bygger på stater som frivilligt har anslutit sig samt deras vilja att lagföra våldtäkt som brott mot mänskligheten. Uppfattningen inom den internationella rätten är emellertid att stater är suveräna vilket således begränsar deras vilja att samarbeta med ICC. Möjligheten för ICC att lyckas med en utredning är liten på grund av staters ovilja att samarbeta. Det är få nationella stater som har implementerat våldtäkt som brott mot mänskligheten. En anledning till detta kan vara att det saknas tillräckliga påtryckningsmedel mot staterna. Även om tilltron till de ratificerade staterna är hög så kan det vara nödvändigt för ICC att införa tydliga påtryckningsmedel för att uppfylla sitt syfte att minska straffriheten. Att den nationella domstolen dessutom får avgöra när de ska ta upp ett fall hindrar ICC från att uppfylla sitt syfte. För att stoppa straffriheten bör rätten för stater att primärt utreda ett fall ses som en skyldighet snarare än som en rättighet. Jag ställer mig frågan hur ett

förtroende ska kunna byggas när försök att utkräva straffansvar aktivt motarbetas på grund av staters ovilja att samarbeta. Det framgår således tydligt att de nationella domstolarna och ICC måste samarbeta bättre för att de nationella lagarna ska implementera våldtäkt som brott mot mänskligheten.

ICC har mandat att bekämpa straffrihet för de allvarligaste brotten som angår världssamfundet i en rättssäker process. Romstadgan anger en bestämmelse som skyddar den anklagade mot omvänd bevisbörda och krav på motbevisning. För att ICC ska minska sin straffrihet och således stärka kvinnors rättsliga skydd, bör möjligtvis beviskraven sänkas. Det kan emellertid riskera att den anklagades rättssäkerhet inte blir tillräckligt tillgodosedd, vilket på sikt kan underminera medborgarnas förtroende för rättsskipningen i ICC. Det kan dock vara nödvändigt att eftersätta rättssäkerheten för att uppnå ICC:s förebyggande och avskräckande syfte.

Som tidigare redogjorts har Säkerhetsrådet det primära ansvaret för att bevara internationell fred och säkerhet, vilket även är ICC:s uppgift. Därför är det essentiellt att organen samarbetar för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Ledarna för terroristgrupperna är i princip uteslutande från stater som inte är anslutna till Romstadgan, varför FN:s säkerhetsråd måste samarbeta med ICC. Emellertid hämmar den politiska situationen i Säkerhetsrådet möjligheten att hänskjuta ärenden till ICC för stater som inte har tillträtt Romstadgan. Det faktum att majoriteten av Säkerhetsrådets permanenta medlemmar inte har tillträtt Romstadgan är problematiskt. Det signalerar att Säkerhetsrådet inte erkänner ICC som domstol, så varför skulle då förövarna göra det? Detta kan således vara en bidragande faktor varför förövarna inte är rädda för det internationella samfundet, vilket bidrar till att våldtäkter blir ett effektivare vapen. Konsekvenserna av att de permanenta medlemsstaterna inte erkänner stadgan kan även bidra till att nationella stater inte ansluter sig till Romstadgan, vilket i sin tur leder till att vissa stater aldrig kommer kunna utredas av ICC. Det blir ytterligare problematiskt om de nationella staterna väljer att inte genomföra

utredningar eftersom vissa förövare då går helt fria från straff, vilket vi ser i exempelvis Syrien.

Det faktum att Säkerhetsrådet har möjlighet att skjuta upp ICC:s förfaranden hindrar domstolen från att uppfylla sitt syfte, i synnerhet eftersom stadgan inte uttrycker någon begränsning i hur många gånger Säkerhetsrådet kan förnya detta. Det visar tydligt att ICC i praktiken är underställd FN:s säkerhetsråd, vilket är problematiskt eftersom Säkerhetsrådet är ett politiskt organ och ICC är ett juridiskt organ. Min uppfattning är att ICC kommer ha svårt att uppnå sitt syfte att minska straffriheten så länge domstolen står under FN:s politiska inflytande.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att ICC inte ska vara en arena för politisk propaganda utan fokusera på att döma förövarna för våldtäkter i väpnade konflikter till individuellt straffansvar. Förövarna är medvetna om att de inte straffas, vilket gör att de ser våldtäkterna som ett effektivt stridsmedel. De som straffas är enbart kvinnorna som marginaliseras från samhället. FN:s säkerhetsråd bör inte använda vetorätten som ett politiskt medel som begränsar ICC. Människligheten kommer att tappa tilltron till FN:s säkerhetsråd och ICC om de inte lyckas skipa rättvisa.

4.3 Avslutande kommentarer

Sammantaget anser jag att ICC måste ta hänsyn till offren och vittnens intressen för att uppnå sitt syfte att minska straffriheten för våldtäkt i väpnade konflikter och döma förövarna till individuellt straffansvar. Det är viktigt att belysa den sociala stigma som är en konsekvens av våldtäkterna och orsaken till tystandskulturen och bevissvårigheterna. För att kvinnor ska vittna är det essentiellt att inte enbart skildra kvinnor som offer utan även som viktiga fredsbyggande aktörer. Användningen av våldtäkt som krigsvapen är väldigt komplext. Avslutningsvis konstaterar jag att det senaste decenniet har bidragit till viktiga framsteg, men den viktigaste utmaningen kvarstår, att kunna döma förövarna för våldtäkt som brott mot mänskligheten.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Bassiouni, M. Cherif (2011), *Crimes against humanity*. U.o: Cambridge University Press. E-bok. Tillgänglig via LubCat på <https://www.cambridge.org/core/books/crimes-against-humanity/FC586A6CDBCBC99FCCA7C9ACF526F732>

Besökt: 2019-04-23

de Brouwer, Anne-Marie, Ku Charlotte, Römskens Renée, van den Henrik Larissa (2013), *Sexual Violence as an International Crime: Interdisciplinary Approaches*. Cambridge : Intersentia Publishing.

de Brouwer, Anne-Marie L.M (2005), *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the Practice of the ICTY and the ICTR*. Antwerpen Oxford : Intersentia.

Eriksson, Maria (2010), *Defining rape: emerging obligations for states under international law?*. Örebro : Örebro Universitet.

Fineman, Albertsson, Martha, Zinsstag, Estelle (2013), *Feminist Perspectives on Transitional Justice – From International and Criminal to Alternative Forms of Justice*. Cambridge : Intersentia.

Gaggioli, Gloria (2014), *Sexual Violence in armed conflicts: a violation of international humanitarian law and human rights law*. U.o: ICRC.

Gardam, G. Judith, Jarvis, J. Michelle (2001), *Women, Armed Conflict and International Law*. Haag: Kluwer Law International.

Henrikssen, Anders (2017), *International law*. Oxford : Oxford University Press.

Henry, Nicola (2011), *War and rape : law, memory and justice*. London : Routledge.

Kleineman, Jan (2013), *Rättsdogmatisk metod*. Kapitel 2 i *Juridisk metodlära*, Fredric Korling & Mauro Zamboni (red.), 21-45. Första upplagan. Lund: Studentlitteratur.

MacKinnon, A. Catharine (2006), *Are women human? and other international dialogues*. Cambridge, Mass. : Belknap Press of Harvard University Press.

Schabas, William (2017), *An Introduction to the International Criminal Court*. 5 uppl., Cambridge: Cambridge University Press.

Internationella överenskommelser

Förenta Nationernas stadga, Kapitel V, antagen 26 juni 1945 i San Francisco, trädde i kraft 24 oktober 1945, hämtad via, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-v/index.html>, besökt: 2019-04-23

Internationella militärtribunalen (International Military Tribunal, IMT), *Stadgan för Internationella militärtribunalen* (i uppsatsen kallad Londonstadgan), antagen den 8 augusti 1945, hämtad via, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.2_Charter%20of%20IMT%201945.pdf, besökt: 2019-04-09

The Control Council Law No. 10, antagen 20 december 1945, hämtad via, <http://hrlibrary.umn.edu/instree/ccno10.htm>, besökt: 2019-04-10

Internationella militärtribunalen i Fjärran Östern (International Military Tribunal for Far East, IMTFE), *Stadgan för Internationella militärtribunalen i Fjärran Östern* (i uppsatsen kallad Tokyostadgan), antagen den 19 januari 1946, hämtad via https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf, besökt: 2019-04-09

International Law Commission, *Draft Code of Crimes against the Peace and security of Mankind*, publicerad år 1996, hämtad via, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_4_1996.pdf besökt: 2019-04-10

Internationella krigsförbrytartribunalerna i forna Jugoslavien (ICTY), *Stadgan för Internationella krigsförbrytartribunalen i forna Jugoslavien*, antagen av FN:s säkerhetsråd den 25 maj 1993, hämtad via, http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf, besökt: 2019-04-11

Internationella krigsförbrytartribunalen i Rwanda (ICTR), *Stadgan för Internationella krigsförbrytartribunalen i Rwanda*, antagen av FN:s säkerhetsråd den 8 november 1994, hämtad via, http://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/legal-library/941108_res955_en.pdf, besökt: 2019-04-11

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (ICC), antagen den 17 juli 1998, trädde i kraft den 1 juli 2002, hämtad via, <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RS-Eng.pdf>, besökt: 2019-04-08

Material från FN

Resolutioner

FN:s säkerhetsråd, Resolution 827 ”Tribunal for the former Yugoslavia”, publicerad den 25 maj 1993, hämtad via, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/827>, besökt: 2019-04-10

FN:s säkerhetsråd, Resolution 955 ”Establishment of an International Tribunal and adoption of the Statute of the Tribunal for Rwanda”, publicerad den 8 november 1994, hämtad via, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/955>, besökt: 2019-04-10

FN:s säkerhetsråd, Resolution 1325 ”Women and peace and security”, publicerad den 31 oktober 2000, hämtad via, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1325>, besökt: 2019-04-24

FN:s säkerhetsråd, Resolution 1593 ”Reports of the Secretary-General on Sudan”, publicerad den 31 mars 2005, hämtad via, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1593>, besökt: 2019-05-04

FN:s säkerhetsråd, Resolution 1820, publicerad den 19 juni 2008, hämtad via, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1820>, besökt: 2019-04-24

FN:s säkerhetsråd, Resolution 1888, publicerad den 30 september 2009, hämtad via, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1888>, besökt: 2019-04-24

FN:s säkerhetsråd, Resolution 1970 ”Peace and security in Africa”, publicerad den 26 februari 2011, hämtad via, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1970>, besökt: 2019-05-04

FN:s säkerhetsråd, Resolution 2467 ”Women and peace and security: Sexual violence in conflict”, publicerad den 23 april 2019, hämtad via <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2467>, besökt: 2019-05-05

Rapporter

FN:s generalsekreterares årliga rapport ”Konfliktrelaterat Sexuellt Våld”, S/2019/280 (The United Nations Secretary General’s Annual Report ”Conflict-Related Sexual Violence” S/2019/280), publicerad den 29 mars 2019, hämtad via, <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2019/04/report/s-2019-280/Annual-report-2018.pdf>,

besökt: 2019-04-23

Ekonomiska och Social rådets rapport om ”situationen för de mänskliga rättigheterna i Rwanda” (Economic and Social Council report on ”the situation of human rights in Rwanda”), UN Doc. E/CN.4/1996/68, 29 January 1996, publicerad den 29 januari 1996, hämtad via, <http://hrlibrary.umn.edu/commission/country52/68-rwa.htm>,

besökt: 2019-04-12

Övrigt

Internationella brottmålsdomstolen (International Criminal Court), *Elements of Crimes* (Enschede: PrintPartners Ipskamp 2011), hämtad via <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimesEng.pdf>, besökt: 2019-04-14

Internationella brottmålsdomstolens åklagarmyndighet, Policydokument om Sexuella och Könsbaserade Brott (The Office of the Prosecutor of the ICC, Policy paper on Sexual and Gender Based Crimes), (juni, 2014), https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/Policy_Paper_on_Sexual_and_Gender-Based_Crimes-20_June_2014-ENG.pdf, besökt: 2019-04-14

ICC Case information, ”Case information Sheet The Prosecutor v. Bosco Ntaganda”, uppdaterad oktober 2018, hämtad via <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/ntagandaEng.pdf>, besökt: 2019-04-06

ICC pressmeddelande, ”Internationella brottmålsdomstolens prövningskammare III förklarar Jean-Pierre Bemba Gombo skyldig till brott

mot mänskligheten”, publicerad den 21 mars 2016, hämtad via <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1200>, besökt: 2019-04-05

ICC pressmeddelande, ”Internationella brottmålsdomstolens överklagandeinstans friar Bemba från anklagelser om brott mot mänskligheten”, publicerad den 8 juni 2018, hämtad via <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1390>, besökt: 2019-04-05

ICC, ”State Parties to the Rome Statute”, hämtad via https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx, besökt: 2019-04-06

Pramila Patten, FN:s generalsekreterars särskilda representant för sexuellt våld i konflikt i Säkerhetsrådets öppen debatt 23 april 2019, hämtad via <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/statement/statement-of-pramila-patten-special-representative-of-the-secretary-general-on-sexual-violence-in-conflict-security-council-open-debate-23-april-2019/>, besökt: 2019-05-05

Rättsfallsförteckning

The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu (ICTR-96-4-T)

The Prosecutor v. Kunarac et al. (IT-96-23-T & IT-96-23/1-T)

The Prosecutor v. Furundžija (IT-95-17/1)

The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo (ICC-01/05-01/08)

